

ЗАСТОСУВАННЯ ПАРТИСИПАЦІЙНИХ МЕТОДІВ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ АРХІТЕКТОРІВ

Гелла О. І., канд. арх., доцент

Харківський Державний технічний університет будівництва та архітектури

Анотація. Запропоновано модель організації програм і проєктів розвитку архітектурного середовища за участю городян.

Ключові слова: партисипація, програми участі.

Аннотация. Гелла Е. И. **Применение партисипационных методов в процессе подготовки архитекторов.** Предложена модель организации программ и проектов развития архитектурной среды с участием горожан.

Ключевые слова: партисипация, программы участия.

Annotation. Gella O. I. **Application of partysypatsyonnykh methods in the process of preparation of architects.** The model of organization of the programs and projects of development of architectural environment is offered with participation townspeople.

Key words: community participation, participation program.

Постановка проблеми. Ефективність навчання студентів і практичність результатів учбового проєктування безпосередньо пов'язані один з одним.

Опрацьовування перспективних моделей організації архітектурної підготовки і проєктної діяльності передбачає використання програм участі, зокрема:

— впровадження тренінгів по методах роботи з населенням і в міждисциплінарних середових студіях в програми підготовки у вищій архітектурній школі;

— розгортання і доповнення системи теоретичного і проєктно-методичного забезпечення партисипационной практики, перш за все з питань обліку процесів соціальної і культурної стратифікації суспільства і законотвірності формування міського ландшафту.

Стан проблеми. Для широкого розповсюдження партисипаційної практики в процесі проєктування необхідне розгалужене забезпечення знаннями, що є важливим і перспективним полем для теоретико-архітектурних досліджень і для узагальнення практичного досвіду. Теоретико-методичне забезпечення повинне охоплювати знання про наочно-просторове оточення

(природний ландшафт, межі і внутрішня структура поселень, шляхи сполучення, морфологія забудови і міських просторів, технічні системи, знаковість наочно-просторового оточення) і про людську поведінку та діяльність в цьому оточенні (склад населення, структура його діяльності, структури свідомості, мети і цінності, спосіб життя, режими міського життя, процеси суспільного розвитку).

Узагальнений аналіз сучасного стану справ в цій області показав, що як у вітчизняній науці, так і в світі найбільш розроблені питання взаємозв'язку між морфологією і забудовою населених пунктів і, відповідно, способом життя, стереотипами поведінки і т. п.

Значний об'єм досліджень і методичних рекомендацій доводиться на розподіл населення по території міста за ознаками соціальної, національної приналежності і роду занять (переважно західні дані, починаючи з робіт школи, Чикаго).

В той же час найменш розроблені як у нас, так і на Заході питання взаємозв'язку між напрямками суспільного розвитку і структурою урбанізованого середовища, а також впливом цих процесів на зміни в ландшафті.

Тому бажаною виглядає переорієнтація організаційних зусиль професійного співтовариства на формування такого учбового середовища, яке б сприяло розвитку сучасніших складових професійної сфери.

Мета статті – розробити модель включення партисипаційно-середовищних методів в практику архітектурного проектування і муніципального управління.

Основний зміст. Сучасна професія планувальника виникла в ХХ столітті як відповідь на змінний характер і критичні проблеми міського розвитку і зажадала набору чіткої техніки і методів, нового бачення життя міста і його проблем та високої професійної етики. Сьогодні міські планувальники залучаються до широкого кола управлінських функцій, таких як розробка програм забезпечення житлом, постанова і оцінка програм соціального обслуговування, економічний аналіз і розвиток, фіскальне планування і підготовка бюджетів. Діапазон цієї професії охоплює рівні сусідства, муніципії, метрополітенської області (зона впливу адміністративного – метрополітенського – центру), регіону, держави і країни в цілому.

Щоб навчити майбутнього архітектора проектуванню у міському середовищі, треба навчити його працювати зі *споживачем цього середовища*, тобто з громадою (общиною, комуною, і т. п.). Це підтверджується навіть побіжним оглядом діяльності західних архітектурних шкіл, причому сказане відноситься також до діяльності міського планувальника (*City Planner*), міського дизайнера (*Urban Designer*), ландшафтного архітектора (*Landscape Architect*)¹. За приклад

¹ Словосполучення „міське проектування” або „міський дизайн” неточно передають сенс американського терміну, тому останнім часом все частіше доводиться зустрічати вирази „урбан-дизайн” або „урбодизайн”, що теж звучить не дуже витончено.

візьмемо вельми авторитетний в сфері діяльності, що цікавить нас, Коледж середового проектування (дизайну) в університеті Берклі (Каліфорнія, США).

Основним змістом підготовки за фахом Urban Design є якраз проектування міського середовища, яке в ідеалі повинне враховувати сприйняття і цінності міських жителів. Через цього практика „міського дизайну” припускає активну участь жителів, щоб краще служити потребам тих, хто житиме в проєктованих – що реконструюються – містах. З розвитком цієї нової професії в системі її робочих методів все більш істотним стає досягнення балансу між суперечливими потребами різних груп користувачів і клієнтів.

У свою чергу, ландшафтний архітектор при плануванні міського середовища і життя комуни часто працює спільно з архітекторами, планувальниками, економістами і юристами, що представляють суспільні і комунальні агентства або приватних клієнтів. У цьому процесі також важливі аналіз потреб груп користувачів і техніки партисипаційної комунікації. Серед професійних якостей ландшафтних архітекторів – розуміння природних рис ландшафту і особливостей локального способу життя, здатність створювати урбаністичні форми, характерні як для регіонального, так і для місцевого співтовариства. Крім того, деякі ландшафтні архітектори співробітничать з бідними міськими співтовариствами і етнічними групами для розробки проєктів самопомогі.

Таким чином, повноцінна практика середовищного проектування може існувати тільки там, де жителі, майбутні споживачі результатів середового проектування, є повноправними учасниками ухвалення проєктних і управлінських рішень. Для цього будується така практика проектування, в якій споживач може вступати в діалог і в кооперацію з проєктувальниками різних спеціальностей – чи то персонально, чи то в особі тих співтовариств, об’єднань, членом яких він є – територіальних комун або організацій самоврядування.

Засновники практики підготовки за фахом Urban Design (міський дизайн), (Р. Ганс, Д. Скотт-Браун і ін.) виходили з того, що в системі робочих методів цієї професії найбільш істотним є досягнення балансу між суперечливими потребами різних груп користувачів і клієнтів. Педагогічна практика „міського дизайну” передбачає в учбовому проектуванні активну роботу з жителями; важливі способи аналізу потреб різних груп користувачів, а також техніки спілкування з непрофесіоналами. Інший важливий момент – пошук ефективних способів адаптації майбутнього архітектора до умов реального професійного середовища. Наприклад, у Великобританії студенту-архітектору впродовж семи років необхідно пройти два етапи тривалого стажування в проєктному бюро і скласти три іспити RIBA (Королівського інституту британських архітекторів). Аналогічні правила діють в більшості європейських країн.

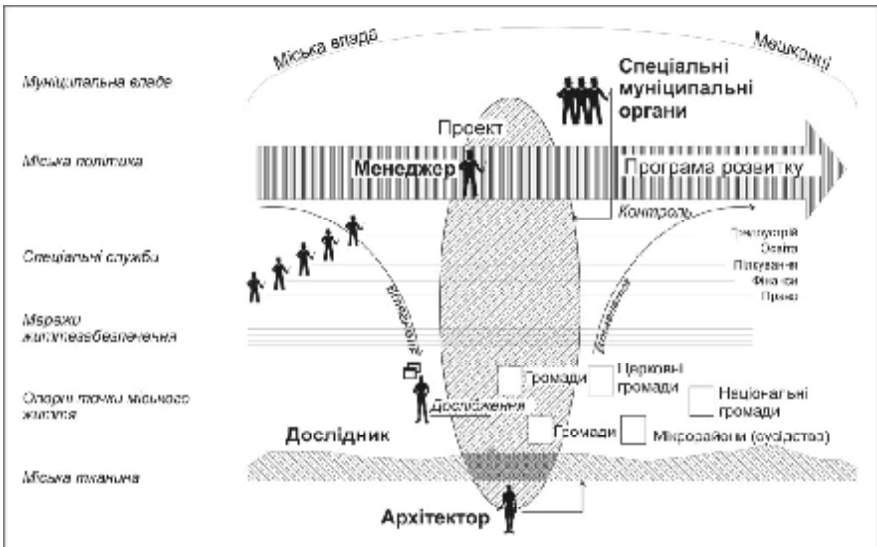
Виходячи з того, що студенти-архітектори усвідомлюватимуть свою майбутню соціальну відповідальність тим виразніше, чим повніше буде їх безпосередній досвід вивчення повсякденного життя людей в архітектурному середовищі, передбачається дати їм можливість набути такого досвіду під час

учбового проектування. Для цього учбове проектування має бути організовано на сюжетах розвитку конкретних міських районів де проводиться докладний аналіз території із залученням до участі місцевих жителів (інтерв'ю). Така робота допомагає зівставити архітектуру і спосіб життя людей, учить аналізувати і давати оцінку ситуації, враховувати в рішенні потреби і інтереси жителів – все те, без чого не мислиться середовищне проектування.

Принципова схема пристрою життя в „нормальному місті” була запропонована Б. Єрофаловим. На схемі показані основні робочі шари, що забезпечували його життєздатність. Конституючими елементами є такі опорні точки міського життя як мікрорайони – „сусідство”, національні, церковні общини та інші., вони і задають можливість існування цивільного суспільства. Наступні шари – самостійні мережі життєзабезпечення (обміну, торгівлі, послуг, транспорту і т. д.) і спеціальні служби (градоустроєння, освіти, права, фінансів, піклування і т. п.) забезпечують відносини представників общин – громадян. Нарешті, верхні шари – міська політика і муніципальна влада є віддзеркаленням того, що є зміст міського життя. Кожний з вищерозміщених шарів виступає організуючим по відношенню до тих, що пролягають нижче.

Для включення партисипаційно-середовищних методів в практику архітектурного проектування і муніципального управління була запропонована модель організації програм і проектів розвитку архітектурного середовища за участю городян.

Такий проект розвитку середовища є розгалуженою багаторівневою структурою діяльності (мал. 1).

Мал. 1. Участь городян у реалізації проектів розвитку міського середовища

У дослідженні стану „міської тканини”, яка є невід’ємною частиною міського проекту, притягуються представники спеціальних міських служб (градоупросту, освіти, опіки та піклування, фінансів, права і т. п.) і підлеглих їм мереж життєзабезпечення. Починаючи з дослідницької стадії, до процесу реалізації проекту притягується також населення в особі опорних точок міського життя, що торкнулися проектом, – громад (в т. ч. національних, церковних і т. п.), сусідських об’єднань громадян і т. д. Напрямок розгортання проекту на рівні муніципальної політики визначається міськими програмами розвитку і контролюється місцевою владою і населенням через спеціально освічені цільові муніципальні органи.

Подібна організація підготовки архітекторів і проектувальників середовища представляється необхідною, оскільки:

– при підготовці середовищних – партисипаційних проектів постійно потрібні надмірність літературних джерел і жива присутність експерта як ще надмірнішого „джерела знань”;

– у процесі навчання окрім педагогів-архітекторів, повинні бути включені жителі, експерти-практики, різного роду дослідники і т. п.

Висновки. Учбове проектування, якщо воно будується на основі партисипаційної програми, може ініціювати в конкретному місті, районі, кварталі процеси змін і, виступаючи каталізатором інтересу місцевих жителів і муніципального керівництва до якості середовища, сприяти реальному підвищенню якості міського життя.

Аналіз сучасних моделей професійної підготовки дозволяє зробити висновок, що впровадження основ середовищного проектування в систему підготовки архітекторів, що реформується, матиме ефект лише за умови навчання майбутніх архітекторів методам залучення споживачів до ухвалення проектних рішень і техніці організації партисипаційної комунікації. Отже, необхідна модель такої організації навчального процесу, де передбачено (1) участь студентів четвертого року навчання в міждисциплінарних проектних студіях – як практика перед дипломом бакалавра, а також (2) організація партисипаційних циклів на завершувальній стадії підготовки. Такі цикли переслідують мету безпосередньої участі студентів в проектах розвитку середовища. При цьому в одних і тих же проектних циклах студенти, які повинні одержати дипломи фахівців, беруть участь як проектувальники, а майбутні магістри – як дослідники.

Можливість реального використання результатів надає сприятливу дію на мотивацію студентської активності в навчальному процесі. З іншого боку, завдяки участі студентів, істотно скорочується вартість досліджень (зв’язана, наприклад, з величезними витратами часу і праці на соціологічні обстеження).

Література:

1. Колледж середового дизайну в Беркли, Калифорнія // Медіаполіс. – 1998. – №1. с. 50-55.
2. Городская Среда. Технология развития; Настольная книга / В. Л. Глазычев, М. М. Егоров, Т. В. Ильина и др. – М.; „Издательство Лады”, – 1995.

3. Scott-Brown D. A. Worm's Eye View Recent Architecture History // Architectural Record. 1984. – v. 172. – N 2.
4. Scott-Brown D. Between Three stools // Architectural Design. – 1991. – p. 9-20.
5. Sanoff, Henry. Community participation methods in design and planning / John Wiley & Sons, Inc., – 2000. – 306 p.
6. Abbott, J. Sharing the City. Community participation in urban management. 1996. London: Earthscan. 247 pages.
7. Б. Л. Ерофалов. Постсоветский город. – Киев; Тольятти: Издательский дом а.с.с.; ниитиаг, 2002. – 112 с.

Надійшла до редакції 29.09.2008